

SİVAS'TA ÂŞIKLIK GELENEĞİNİN BUGÜNKÜ DURUMU*

Dr. Doğan KAYA

Sivas, coğrafi konum bakımından, ayrı bölgelerden, ayrı karakterde ve farklı kültürden olan insanların uğrak yeri haline gelmiş, böylece yıllar boyu ticarî, iktisadî, sosyal ve kültürel açıdan devamlı etkileşim içinde kalmış olan Sivas, ülkemizde âşıklık geleneğinin en önde gelen yörelerinden birisidir. Gerek sayı gerekse kemiyet yönünden yetiştirdiği âşıklar bakımından daima adından söz ettirmiş ve hatta “âşıklar yatağı” olarak nitelendirilmiştir. Gerçekten de aşağı yukarı otuz yıldır üzerinde çalıştığımız Sivas'ta bugüne kadar 800 kadar âşığı tespit etmiş ve yazmış bulunmaktayız. Hemen her hafta hâlâ yeni şairler hakkında bilgiler elimize ulaşmaktadır. Bu demektir ki tespit edilmeyi bekleyen daha onlarca şair vardır. Sözüünü ettiğimiz halk şairlerinden 73'ü kadın halk şairidir.

Âşık Edebiyatının Sivas'taki *ilk temsilcilerine* XVI. yüzyılda rastlamaktayız. *Kul Hüseyin, Pir Ali, Pir Gaib Abdal, Pir Sultan Abdal* ve *Samut* bu yüzyılda adından söz edeceğimiz âşıklardır. XVII. yüzyılda *Budala, Hüseyin Abdal, İsmail, Karaoğlan, Kul Mustafa, Senem*; XVIII. Yüzyılda da *Ali Nebi, Hayranî, Kul Mehmet, Öksüz, Sefil Öksüz* Sivas'ta yetişen önemli simalardır.

Bu şairlerin tamamına yakını, Alevî-Bektaşî inancına sahip şairlerdir. Şiirlerinde daha ziyade bu inancı yansıtan konulara yer vermişlerdir. Bunun yanında tabiat, dert ve sosyal konularda da şiirlerinin olduğunu da söyleyelim. Söz konusu şairler içinde en önemlisi, her yüzyılda toplum ve şairler üzerinde etkisi olan Pir Sultan ile ileride adından çok söz edileceğine inandığımız Karaoğlan'dır.

Günümüzde Sivas'ta âşıklık geleneği çeşitli yönleriyle canlılığını devam ettirmektedir. Geleneğin hangi cepheleri ile yaşadığını şu başlıklar altında toplayabiliriz.

Âşıklığa başlama, âşık kolu, Sivaslı kadın halk şairleri, aile âşıkları, yörelerine göre (Emlek, Elbeyi, Çamşılı) âşıklık geleneği konusunu ele alacağım.

Sivas yöresi âşıklarının toplam sayısı bugünkü tespitlerimize göre 800 civarındadır. Elbetteki bu sayı, yöre âşıklarının sayısının nihaî şekli değildir; çağlar boyu yaşamış ve kayda geçmemiş nice âşık daha vardır. Bunun yanında mezralar hariç toplam 1285 köylerde yaşayan âşıklara ait hâlâ yeni bilgiler elimize gelmektedir. Bu bakımdan, söz konusu sayıya, rahatlıkla onlarca âşığı daha eklememizin mümkün olduğunu söyleyebilirim.

* Cumhuriyet Döneminde Sivas Sempozyumunda (Sivas, 27-30 Ekim 2008) bildiri olarak sunulmuştur.

Sivas yöresinde, âşıklıkla *irsiyet* arasındaki ilgi azımsanmayacak derecededir. Bu bakımdan Sivas'ta âşık sayısının fazla oluşunun, yöre insanının şair yaradılışlı kimseler olmasından kaynaklandığını söylersek, hatalı davranmış sayılmayız.

İrsiyet (Herdity-Heredite-Kalıtım)'in ne olduğu kesin olarak izah edilememiştir. İrsiyet, anne ve babadan çocuğa geçen özellikler olarak nitelendirilirse de, ebeveynlerin özelliklerini taşımayan çocuklar da çıkabilir. Bir başka deyişle, aynı soydan insanların hem birbirlerine benzeyen hem de benzemeyen yanları bulunabilir.

İrsî nitelikler her ne kadar kişiyle doğrudan ilgili ise de, aynı aileye mensup çocukların birinde baba veya annesinin karakteristik özellikleri görülebilir. Ebeveynin ön planda olan bir vasfı, çocuklarından birine sirayet eder. Biz, bununla ebeveynin bir daldaki istidadını kastediyoruz. Sözgelisi, baba bir ressamısa, çocuklarından biri de ressamlığa hevesli olabilir. Şayet baba veya anne âşıkıysa, çocuklardan biri de ebeveyni gibi âşık olur. Nitekim yirmi üç çocuğu olan *Ruhsatî*'nin sadece bir çocuğu (*Minhacî*) kendisi gibi âşık olmuştur.

Bazen de hiç bir çocuğa babasının bu özelliği geçmez. Sözgelisi sekiz çocuk sahibi *İsmetî* ile on altı çocuk sahibi *Baharözlü Feryadî*'nin çocuklarının hiç birinde âşıklık vasfı yoktur. Bunun tersi olarak bir ailedeki fertlerin büyük çoğunluğu âşıklığa yönelebilirler. Sözgelisi; Yıldızeli'nin Yusuf oğlan köyünden olan *Mehmet Çınar*, *Ali Çınar*, *Abidin Çınar* (*Çınarcan*), *Muharrem Çınar* ve *Tekin Çınar* beş kardeş âşıktırlar.

Sivas yöresinde soyunda âşık olan şair sayısı hiç de az değildir. Bunlar babadan, anneden, dededen gelme bir soyaçekim ile âşıklığa yönelmiş kimseler olup bir kısmı şunlardır:

Ayşe Berk: Serdarî'nin üçüncü kızıdır.

Asan-Musa Tektaş: Dedeleri Musa Tektaş (*Mazlumî*) âşıktır.

Bülent: Âşık Gülşadî (*Yılmaz Altay*)'nin oğludur.

Cahit-Cafer Tuncer: Kardeş şairlerdir.

Hayati: Babası (*Ömer*) ve dedesi (*Fahimî*) şairdir.

Gafilî: Âşık Kuddusî'nin oğludur.

İcazet: Babası Âşık İdrakî, dedesi Âşık Ahmet, halasının oğlu Âşık Sanatî'dir.

Pir Ali ve *Pir Gaib Abdal*: Pir Sultan'ın oğulları olduğu tahmin ediliyor.

Rızayî: Kurbanî'nin oğludur.

Sevdalı: Babası Mevlüt Efendi, kardeşi Eyüp Sarıoğlu da şairdir.

Veli: Annesi (*Kamer*) ve babası (*Hüseyin*) âşıktır.

Bu konuya daha geniş perspektiften bakacak olursak, Sivas'ta *aile âşıkları* diyebileceğimiz pek çok âşığın olduğunu söyleyebiliriz. Yüzbaşıoğlu, Esme Şahin, Kasım Ülger, Yılmaz sülalesi bunlardan bazılarıdır.

Şarkışla'nın Saraç köyünden olan *Yüzbaşıoğlu* güçlü bir âşıktır. Yüzbaşıoğlu da ortaya koyduğu eserler ve sağlığındaki icraatlarıyla âşıklık geleneği içinde adından söz ettirecek birisidir. Bu yönüyle, gerek köyünde gerekse ailesi fertleri arasında oldukça etkili olmuş, böylelikle yeni simaların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kendisinin haricinde ailesinde beş âşık daha vardır. Bunları Yüzbaşıoğlu'na yakınlık derecelerine göre şöyle sıralayabiliriz:

<i>Yeter Ana</i>	: Eşi
<i>Gülhanım Yıldırım</i>	: Kızı
<i>Nurettin Yıldırım (Kara/Kara Nurettin)</i>	: Oğlu
<i>Servet Yıldırım (Emanetî)</i>	: Oğlu
<i>Hülya Yıldırım (Şahinî)</i>	: Gelini ¹

Adından söz edeceğimiz ikinci aile *Esme Şahin*'in ailesidir. Bu ailenin odak hüviyetindeki şahsı, *Esme Şahin*'dir. Ailedeki diğer halk şairleri ise şunlardır:

<i>Memiş Şahin</i>	: Esme Şahin'in eşi
<i>Hasan Hüseyin Şahin</i>	: Esme Şahin'in oğlu
<i>Adeviye Özertürk</i>	: Esme Şahin'in kızı
<i>Abdülkadir Ozansoy</i>	: Esme Şahin'in oğlu
<i>Kiraz Kılıç</i>	: Esme Şahin'in kızı
<i>Medine Ata</i>	: Esme Şahin'in halası ²

Şarkışla'da iki ailede yine aynı tablo karşımıza çıkar. Turan *Yılmaz*'ın çocukları olan *Zülbiye Sığırcı*, *Günayar Erdoğan*, *Şahin Yılmaz*, *Murtaza Yılmaz* ve *Günayar*'ın kızı *Yurdagül Erdoğan* yaşayan halk şairlerindendir.³

Diğer taraftan aynı durumu *Âşık Derdiyar*'ın soyunda da görürüz. Dedesinin babası *Hacı Abdullah*, dayısı *Abdullah Aydoğan*, amcazadesi *Ömer Tanrıverdi*, amcazadesi *Murat Tanrıverdi* de halk şairidir.

Bir âşık aile de Ulaş'ın Acıyurt köyünde vardır. Buradaki mihver şahsiyet *Kasım Ülger*'dir.

<i>Kenan Ülger</i>	: Oğlu
<i>Cevdet Ülger</i>	: Yeğeni
<i>Leyla Şimşek</i>	: Kızı
<i>Ekrem Ülger</i>	: Yeğeni
<i>Aydın Ülger</i>	: Oğlu ⁴

¹ Doğan Kaya, "Bir Âşık Ailesi: Âşık Yüzbaşıoğlu ve Ailesindeki Diğer Âşıklar", *Folklor ve Edebiyat*, S. 28, 2001, s. 69-84.

² Doğan Kaya, "Şarkışlalı Bir Âşık Aile", *Folklor/Edebiyat*, 2002/4, S. 32, s. 297-308.

³ Doğan Kaya, "İrsiyet, Âşıklık ve Dört Âşık", *Erciyes*, S. 297, Eylül 2002, s. 16-19.

Yukarıdaki aile âşıklarına Yıldızeli'nin Yusufoglan köyünden beş kardeş âşık olan *Mehmet Çınar, Ali Çınar, Abidin Çınar (Çınarcan), Muharrem Çınar* ve *Tekin Çınar* ile bunların dayıları olan *Ali Sultan (Sultan)*'ı da dâhil edebiliriz.

Sivas'ta âşık sayısının fazlalığının önemli bir sebebi de *çevre*deki şartların müsait olmasıdır. Çevrede, yüzyıllar boyu süregelen, sözlü eğitim ve kültür birimi vardır ve şekillendirici faktöre sahip çevre, sürekli bunu desteklemektedir. Yetişmekte olan çocuklar ve gençler, bu sözlü eğitimi alarak günün birinde, kendisini âşıklar arasında bulmaktadır.

Kişilerin âşık oluşlarını hazırlayan sebepler elbetteki farklı bölgelerde de vardır. O halde niçin oradaki kişiler, Sivas'ta olduğu kadar âşıklığa yönelmiyor? Önce şunu söyleyelim ki; o yörelerde "âşıklığa başlama" için gerekli olan temel unsurlar yetersizdir yahut mevcut değildir. Bu temel unsurlar da üç başlık altında toplanabilir.

- a. Yeteneğin gerekliliği,
- b. Gerekli şartların yerine gelmesi,
- c. Çevrede kültür birikiminin ve bu kabullerin geçerli olması.

Sivaslı âşıkların âşıklığa başlamaları çeşitli vecheleri ile kendini gösterir. Bunların başlıcasını şöyle sıralayabiliriz:

1. *Çıraklık,*
2. *Usta malı şiir söyleme ve çevredeki âşıklardan etkilenme,*
3. *Türkülü hikâye dinleyerek veya okuyarak yetişme,*
4. *Sazlı-sözlü ortamda yetişme* (Düğünler, kahveler, ayin-i cemler, şenlik-tören- festival ve anma programları, televizyonlar- radyolar, âşıklar bayramı / şöleni),
5. *Rüya sonrası âşık olma* (Pirin (veya pirlerin) verdiği bade içme, peygamber, din ulusu, dört büyük melekten birini görme vs.),
6. *Manevî etki sonucu âşık olma* (Bir derviş veya tarikat büyüğünün telkini, Hızır'ın verdiği elmayı yeme, Hızır'ın elinden dolu içerek âşık olma, keramete şahit olma),
7. *Dert sebebiyle âşık olma* (Çileli bir hayat geçirme, hasretlik, ölüm-ayrılık)
8. *Sevda sebebiyle âşık olma,*
9. *Ruhi depresyon sonucu âşık olma,*
10. *Millî duyguların galebe çalmasıyla âşık olma,*
11. *Diğer Sebepler* (1. Sosyal hareketler ve bunun ruhi, fikri ve inanç bakımından kişiye etkileri, 2. İklim ve jeolojik yapının iktisadi yönden halkı güçsüz düşürmesinin doğurduğu olumsuz sonuçlar, 3. İnsanların fizikî yapısı).

⁴ Doğan Kaya, *Acıyurtlu Halk Şairleri*, Sivas, 1999, 148 s.

Yukarıdaki başlıkların açıklanmasını başlı başına bir çalışmaya gerektirir. Hatta her bir başlık bir bildiri konusudur. Ancak biz burada edebiyatımızda ayrı bir önemi haiz olan çıraklıktan, *âşık kollarından* ve bu kollardan birisi olan *Ruhsatî Kolundan* söz etmek istiyoruz.

Âşık Edebiyatında yüzyıllar boyu yaşatılan geleneklerden biri de çırak yetiştirme geleneğidir. Türkler gelenekçi bir millettir. Geleneğe bağlılık, iş ve sanatın devam etmesinde önemli rol oynamıştır. Bilhassa esnaflarda gördüğümüz çırak yetiştirme geleneği, toplumun tüm kesimlerinde mevcuttur. Sözgelisi, güreş sporunda, bir pehlivanın kendi yerini dolduracak bir genci yetiştirmesi, bunun en güzel örneğidir. Çeşitli mesleklerde ve zanaatlarda da bu böyledir.

Çırak yetiştirme geleneği, âşıkların da yaşattığı bir gelenektir. Usta âşık saza ve söze kabiliyeti olan bir genci çırak edinir, yanında gezdirir, saz ve söz meclislerine sokar, günü gelince mahlasını verir. Çırak da zamanı gelince ustanın izniyle şiirlerini çalıp söylemeye başlar. Ustasının ölümünden sonra meclislerde, sohbetlerde onun şiirleriyle söze başlar, adını yaşatır, izinden gider. Sivas'ta çırak yetiştirme geleneği dün olduğu gibi bugün de yaşatılmaktadır. Bu gelenek, yukarıda izahına çalıştığımız usulde olabileceği gibi, bazen da bir âşığın daha önce yaşanmış bir âşığı kendisine üstat seçmesi şeklinde de tezahür edebilmektedir. Âşık onun şiirlerini çalarak, söyleyerek yetiştir. Ustanın şiirindeki muhteva, üslup ve fikir âşıklığa namzet kişiyi derinden etkiler. Gün gelir o da üstat kabul ettiği âşık gibi söylemeye başlar.

Mevcut bilgilerden hareketle, usta-çırak geleneğinin zinciri içinde zikredebileceğimiz âşıkları tayine çalıştık. Neticede ortaya oldukça fazla sayıda âşığın, bu geleneğe uyarak çırak yetiştirdiğini yahut âşık olduğunu gördük. Bunların bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

Ali Kızıltuğ: Ustası Abbas Çiftçi olan Ali Kızıltuğ'un çırakları Murtaza Yalçın ile Kaya Kızıltuğ'dur.

Fakir Edna: *Er Mustafa* gibi o da kendisine Şah Hatayî'yi manevî usta seçmiştir.

Hüseyin Gazi Metin: Battal Karababa ve Ali Metin'den saz dersleri almıştır.

Müslüm Sümbül: Halis Dönmez ve Hüseyin Şimşek'e ustalık yapmıştır.

Yalınayak: Ustası Sefil Selimî'dir.

Âşıkların yanlarına çırak alma geleneği görüldüğü gibi, Sivas'ta canlı ve yaygın olarak yaşatılmaktadır. Çırak, yıllar boyu ustasına hizmet eder ve bu arada âşıklığın vecibelerini öğrenir. Zamanı geldiğinde ustasının izniyle söylemeye başlar. Şiirlerinde, ustasının tekniği, kültürü ve söz dağarcığı açıkça kendini hissettirir. Hatta bu hususlar, kendisinin yetiştirdiği çırağına sirayet ettiği gibi, onun çıraklarında da görülebilir. Bu silsilenin nihayetinde gün gelir ortaya *Âşık Kolu* çıkar. İşte *Ruhsatî Kolu* bu şekilde ortaya çıkmıştır. Kol;

çıraklık geleneği içinde, birbiri ardınca yetişen âşıklar tarafından, odak hüviyetindeki usta âşığa bağlılık duyarak, ona ait üslup, dil, ayak, ezgi, konu, hatıralar ve hikâyelerin devam ettirildiği mekteptir.

Edebiyatında âşık kolundan ilk defa söz eden Eflatun Cem Güney olmuştur ve bu çerçevede Ruhsatî Kolunu ortaya çıkarmıştır.⁵ XIX. yüzyıldan itibaren, var olagelen âşık kollarından başlıcası; *Dertli, Derviş Muhammed, Erzurumlu Emrah, Deli Derviş Feryadî, Huzurî, Ruhsatî, Sümmânî, Şenlik Kollarıdır*. Âşık kolları genellikle, kola ismini veren âşıkla isimlendirilir. Bazı kollarda ise, odak hüviyetindeki âşığın da bir ustası vardır. Sözcüğü; Ruhsatî'nin ustası *Kusurî*, Şenlik'in ustası *Nuri*, Huzurî'nin ustası *İznî*'dir. Her ne kadar bu âşıklar bir usta yanında yetişmiş olsalar da şiirdeki gücü ve ustalıkları sayesinde ustalarından daha ön plana geçmiş, kendisinden sonra gelen nesiller üzerinde, ilk âşığa nazaran daha fazla etki bırakarak odak şahıs olma hüviyetini kazanmışlardır. Âşık koluna Azerbaycan'da "mektep" denilmektedir. *Elesker Mektebi, Aşık Alı Mektebi* gibi...

Çıraklık geleneği, yukarıda izahına çalıştığımız usulde olabileceği gibi, bazen da bir âşığın daha önce yaşanmış bir âşığı kendisine üstat seçmesi şeklinde de tezahür edebilmektedir.

Bir âşık kolunun var olabilmesi yahut yeni bir âşık kolunun ortaya çıkabilmesi için birtakım belirleyici öğelerin var olması gerekir. Öğelerin sayısı, çeşitliliği ve değişik oluşu, kolların belirlenmesine ve farklılaşmasına yol açar. Bu öğeleri şöyle sıralayabiliriz:

1. *Odak hüviyetindeki usta âşığın dil ve üslubu,*
2. *İşlediği konular,*
3. *Usta âşığın başından geçen ve hafızalardan silinmeyecek izler bırakan çeşitli olaylar,*
4. *Usta âşığın karşılaşmaları,*
5. *Usta âşığın tasnif ettiği hikâyeler,*
6. *Usta âşığın kendisine ait ezgiler,*
7. *Usta âşığa ait ayaklar.*

Bir kol içerisinde yer alan âşık, yukarıda sıraladığımız faktörlere riayet eder, sanatını bu çerçevede icra eder. Saz meclisine ustaya ait bir divanla başlar. Fırsatına getirip ustasına ait bir veya birkaç hatırayı yad eder. Sık sık yaptığı karşılaşmalardan örnekler verir. Âşık şiirinde, her ne kadar işlenen konular müşterek ise de ustanın temayül gösterdiği konulara daha fazla ağırlık verir. Şiirlerinde ustaya ait yahut onun kullandığı ezgiler ve kullandığı ayaklara benzer ayaklar açıkça kendilerini hissettirirler. Şayet usta âşık, hikâyeler tasnif etmişse

⁵. Eflatun Cem Güney, *Meslekî Hayatı ve Şiirleri*, İst., 1953, s. 65.

çeşitli vesilelerle o hikâyeleri yahut hikâyelerden bir bölümü anlatır. Kendisini bir kol içinde gören âşığın bunları yerine getirmesi, kolun icaplarındandır.

Ne var ki, bütün âşıkların bu davranış içinde olduğunu söylememiz mümkün değildir. Bilhassa, sonraki kuşaklar bu faktörlerden bir kısmını terk edebilmektedir. Bunların sayısının fazlalığı, kolun fonksiyonunu yitirmesi anlamına gelir. Şurasını söyleyebiliriz ki, henüz böyle bir durum vuku bulmuş değildir. Âşık edebiyatında, kollar önemli fonksiyon icra ederler. Usta-çırak geleneğinin mevcudiyeti, saz ve şiir sanatının, halk hikâyelerinin sistemli olarak yaşamasında, önceki kültür ve bilgilerin aktarılmasında birinci derecede rol oynar.

Âşık kollarından olan Ruhsatî Kolu'nda da şöyle bir gelenek zinciri görülür. Eflatun Cem Güney, bu konudaki tespitlerini, şöyle ifade etmektedir:

Kusurî'in çırağı: *Ruhsatî*

Ruhsatî'nin çırakları: *Meslekî, Minhacî, Emsalî*

Meslekî'nin çırakları: *Zakirî (Noksanî), Ali*

Emsalî'nin çırakları: *Gülhanî, Mahsubî*

Diğer: *Sanatî, Feryadî, Bekir Kılıç, Tabibî, Firakî, Zakir, Gafilî, Hamza, Hasan (Sızırlı), Hitabî, İbrahim Doğan, Nedimî, Memiş Eroğlu, Kelâmî, Kenanî, Ehramî, Dilhunî, Hüseyin Genç...*

Âşıklık geleneğinin canlı olarak yaşadığı ve yaşatıldığı Sivas'ta, şüphesiz bu gelişmelerden payını almaktadır. Elinde sazı, dilinde sözü köy köy dolaşıp kendisine rakip arayan, şiirleriyle toplumu peşinden sürükleyen, maşukası uğruna dağ bayır dolaşıp vuslat ateşiyle yanan, dizinin dibine istidatlı bir genci alıp yetiştiren âşık sayısı gün geçtikçe azalmakta... Senenin muhtelif günlerinde, muhtelif yerleşim merkezlerinde yapılan festival, tören, şenlik ve anmalar vesilesiyle sahnelerde boy gösteren âşıkların icraatları da göstermelikten ibaret. Âşıklık yapı ve fonksiyon itibarıyla bir bakıma kabuk değiştiriyor.

Sivas halk şairleri içinde **kadın şairlerin** mevcudiyeti de azımsanmayacak derecededir. Gemerek, Şarkışla yörelerde Ayşe Öksüz,⁶ Kiraz, Elif, Kamer ve Iraz⁷ gibi ağıt söyleyen kadınları bu şaireler ile karıştırmamak gerekir. Kadın halk şairi sözü ile âşık tarzı şiirler ortaya koyanlar kastedilmektedir. İlk örneğini XVII. yüzyılda bulabildiğimiz Sivas'taki kadın âşık sayısı, bugünkü tespitlerimize göre 73'tür. Bunların çoğu Şarkışla ve Kangal ilçelerinde karşımıza çıkmaktadır.

⁶. Mehmet Kalkanoğlu, "Ayşe Öksüz", *Sivas Folkloru*, III (25), 4. 1979, s. 13.

⁷. Mehmet Kalkanoğlu, "Şarkışla'da Deyişçiler ve Ağıtçılar I", *Ülkü*, S.29, 5. 1949, s.17-18 / "Şarkışlada Deyişçiler ve Ağıtçılar II", *Ülkü*, S. 30, 6.1949, s. 20.

Şurasını belirtmemiz gerekir ki, yöredeki âşık sayısı salt bu rakamla sınırlı değildir. Sivas'ın bütün kaza, bucak ve köyleri tarandığında kendini gizleyen veya şöhret bulmamış daha pek çok şaireyle karşılaşmamız mümkündür.

Sivaslı kadın âşıklar, genellikle lirik ve inanca bağlı şiirler vücuda getirmişlerdir. Âşığın, Alevî-Bektaşî yahut Nakşî itikada sahip olması dolayısıyla bu tarzda şiirler söylemesi gayet tabiidir. Bunun yanında hemen hemen tamamının anne olmaları, evlat, eş ve babadan ayrı kalmanın acısı, onların bu ruh halleri ile şiir yazmalarına yol açmıştır. Şiirlerinde dua ve nasihate daha sık yer vermekle beraber, ülke meselelerine ve olaylara karşı kayıtsız kalmamışlar, tıpkı erkek âşıklar gibi bu konudaki düşüncelerini şiirlerinde ifade etmişlerdir.

Sivaslı kadın âşıkların şiirlerini gözden geçirdiğimizde, onların daha ziyade on bir heceli şiirler vücuda getirdiklerini görmekteyiz. Tıpkı diğer âşıkların şiirlerinde gördüğümüz gibi, bunlar da şiirlerini, hem *tek ayak* hem de *döner ayak* ile söylemişlerdir. Elimizdeki örneklerle bakarak, bunda başarı sağladıklarını da söyleyebiliriz. Şiirler koşma tarzında kafiyeleşmiştir ve dörtlük sayıları üç-dokuz arasında değişmektedir.

Geniş bir yüzölçümüne sahip bu topraklarının bir kısmında da halk, yaşadığı yöreleri kendince isimlendirmiştir. Bu cümleden olarak, Sivas'ta üç yöre vardır ki, asıl şöhretini, idari isimlendirmelerle değil de kendince verdiği isimlendirme ile sağlamıştır. Bunlar; **Emlek Yöresi**, **Elbeyi / İlbeyi Yöresi** ve **Çamşılı Yöresi**'dir. Öyle ki, halk bilhassa Sivas dışında bulunduğu yerden söz ederken "*Elbeyi'nin Esköyündenim.*" veya "*Emlek Beyyurdu'ndan*" yahut da "*Çamşılı'n Kaygısız köyünden*" gibi ifadeler kullanarak, önce yöresini, sonra köyünü söyler.

Emlek Yöresi, Şarkışla'nın Batı ve Kuzeybatısında Kızılırmak vadisinde yer alan; Turna, Şeme, Kılıç, Karababa, Nalbant, Akdağ ve Sırıklıdağlarla çevrilmiş olan bölgedir.

Köy sayısı büyük çoğunluğu Şarkışla'da olmak üzere Yıldızeli, Gemerek, Pınarbaşı, Sarıoğlan ve Akdağmadeni'nde 80 civarındadır. Bunların içinde Kaldurak, Verdikışlası gibi pek çok yerleşim merkezi bugün mevcut değildir. *Emlek yöresine* dahil edilen köylerin başlıcaları şunlardır:

Ağcakışla, Ağcaşehir, Akçasu, Alaçayır, Alaman (Veziralan / Başkışla), Baclu, Bağcacık, Bağlararası (Adıyaman), Başağaç, Benlihasan (Hekimkışlası), Belviran, Beyyurdu (Köylez), Bozhüyük, Burhan, Canabdal (Alınpınarı), Güdül, Çakal, Çamlıca (Kürtköyü), Çanakçı (Osmanlı), Çepni-Çunkar, Çınarcık, Dendil, Davulalan, Emlekhüyük (Karaüyük), Kaleköy, Karacaören, Kavak, Mezra, Eski yurt (Alakilise), Faraşderesi, Gaziköyü, Göynüklü, Güdül, Gülören, Hardal (Hatir), Hocabey (Hızırbey), İğdecik (İğdelüce), İlyashacı, İnciğin, Kapaklıpınar, Kaplan, Karacaören (Karacaviran), Karadere, Karaöz, Kavak, Keklice, Kümbet, Mescit, Nallı, Ortaköy (Ortakışla), Ortatepe, Ortatopaç, Otluk, Örtülü, Pınarcık, Saraç, Sarıkaya (Kürtaraposman), Sarıtekke (Sarıabdal), Sivralan, Temecik,

Tekmen, Tezekçikavağı (Temecik), Viranşehir, Yahyalı, Yalanı, Yassıkışla, Tavşancudı, Yenice, Yuvalıçayır, Yükselen (İğdiş).

Bu köy ve beldelerden *Bozhüyük* Yozgat Akdağmadeni'ne, *Alakilise*, *Burhan*, *Dendil*, *Keklice*, *Tekmen* Gemerek'e, *Davulalan*, *Nallı* ve *Yuvalıçayır* Yıldızeli'ne, *Karaözü* de Kayseri'ye bağlıdır.

Emlek köylerinde ünü bütün ülkeye yayılmış âşıklar yetişmiştir. Âşık Veysel, Ali İzzet Özkan, Derviş Ali, Kemter, Yüzbaşıoğlu, Devranî, Hüseyin Gürsoy bunlardan bazılarıdır. Âşıklık geleneğinin bu bölgede canlı olarak yaşatıldığı gerçeği göz önünde tutulursa, bu köylerde de âşıkların var olabileceği ihtimalini düşünmek durumundayız. Uzun vadede köy köy yapılacak bir çalışmada isim tespit edemediğimiz köylerde de unutulmuş bazı âşıkları ortaya çıkarmamız söz konusu olabilecektir. Tespitlerimize göre bu yöredeki âşık sayısı 200'den fazladır.

Adından söz edeceğiz üçüncü yöre **Çamşılı** yöresidir. Çamşılı, Divriği'nin batısında yer alan bir yöredir ve köylerinin tamamı Alevî-Bektaşî inanca sahiptir. Burası, gelenek-görenek, inanç ve diğer otantik özelliklerini hâlâ muhafaza eden bir yöredir. Ancak geçim ve çocukların daha iyi şartlarda tahsil görmesi gibi sebeplerden dolayı çok sayıda göç vermiştir. Öyleki köylerin toplam nüfusu 400 civarındadır. Ankara ve İstanbul'da yaşayan halkın yaz aylarında geçici olarak köylerine gelmektedirler. Çamşılı, iki cephesiyle dikkatleri üzerinde toplayan bir yöredir. Bunlar; yöreye has çalınıp söylenen ezgiler, diğeri de halk şairleridir. Bölgenin manzum ürünlerinin ezgisel yapısı başlı başına bir çalışmayla üzerinde mutlaka durulması gereken bir konudur. Yörede yer alan köylerin başlıcası şunlardır:

Azizağa (Başören'in mezarı), *Balova* (Baloağa), *Başören*, *Çakırağa*, *Dışbudak*, *Eyübağa* (Ölçekli'nin mezarı), *Kaygısız* (Gölören/Gölveren), *Çamoğa* (Gürpınar), *Mamoğa* (Ağın Gözecik), *Şahin* (Aşağı köy, Hacı Ağa'nın köyü). Bugüne kadar Çamşılı'nın 50'den fazla âşık yetişmiştir ki bunlardan bazıları; *Akarsu*, *Budala*, *Feyzullah Çınar*, *Hüseyin Abdal*, *Battal Karababa*, *Mehmet Ali Karababa*, *Mahmut Erdal*, *Metinî*, *Rehberî*, *Sinemî* gibi ünü tüm yurda yayılmış sanatçılardır.

Sivas ili içinde adından söz ettiren üçüncü yöre de Halkın; "Üst başı Kavlak, alt başı Yanalak" diyerek sınırını çizdiği ve Sivas'ın güney batısında iskân edilmiş 42 pare köyden oluşan **Elbeyi Yöresidir**. Bu köyler; Akcainiş, Akkuzulu, Apaköy, Aylı, Bedirli, Bostancık, Çallı, Çaypınar, Çongar, Damılı, Damlacık, Durdulu, Eskiapardı, Eskiköy, Gazibey, Gözmen, Güney, Hanlı, Haydarlı, Hayırbey, Herekli, Kabasakal, Kâhyalı, Karalar, Kartalca, Kavlak, Kayadibi, Keçili, Kızıllova (Kızılca köy), Kızılöz, Koyuncu, Menşürlü, Sarıdemir (Kürtköyü), Savcun, Sorguncuk, Söğütçük, Tatlıcak, Yanalak, Yaramış, Yeni Apardı, Yeni Kızılcaışla (Menşürlü Kızılcaışla)'dır.

Elbeyi yöresinde, 30 kadar halk şairi tespit etmiş durumdayız.

Yörede var olan geleneklerden birisi de **mahlas alma** geleneğidir. Bilindiği gibi mahlas şairin şiirde kullandığı addır. Âşık tarzı şiirde mahlas kullanmak gelenektendir. Şiirde mahlas kullanma gereği; öyle sanıyoruz ki, başlangıçta ortak adı taşıyan Ahmet, Mehmet, Hüseyin, Ali, Mustafa gibi aynı isimdeki pek çok sayıdaki şairin, şiirlerinin adaşlarının şiirleriyle karışabileceği endişeleri onları bu yola itmiş olabilir. İkinci olarak şair, vücuda getirdiği şiirde, hâkim düşünceyi, ahengi, anlam zenginliğini, akıcılığı sağlayan kişinin kendisi olduğunu bildirmek için bilinmek istemiştir. Zamanla bu, gelenek haline gelmiş ve çeşitlilik göstererek günümüze kadar ulaşmıştır.

Halk şiirinde mahlas alma ve kullanma geleneğinin kuvvetli yaşadığı yörelerden biri de Sivas'tır. Âşıkların hemen hepsinin bu geleneğe uyduğunu araştırmamız sırasında tespit ettik. Âşıklar mahlaslarını çeşitli yollarla alırlar. Elimizdeki mevcut dokümanterlerden hareketle, Sivas'ta mahlas alma geleneğinin hangi veçhelerle kendini gösterdiğini tayine çalıştık. Ortaya şu sonuç çıktı:

I. İsim ve soy isimlerle ilgili mahlaslar

II. İsimlerin dışında kullanılan mahlaslar

A. Birisi tarafından verilen mahlaslar

1. Rüyada mahlas alma
2. Gerçek hayatta mahlas alma
3. Kundaktaki çocuğa mahlas verme

B. Âşığın kendisi tarafından alınan mahlas

1. Çevrenin etkisiyle alınan mahlaslar
2. Âşığın uygun bulduğu bir kelimeyi mahlas alması

C. Nasıl alındığı tespit edilemeyen mahlaslar

Âşıkların bazıları mahlas kullanmayıp, şiirlerinde doğrudan ismini kullanma yoluna gider. Âşığın şiirde ismini kullanma hadisesi üç şekilde kendini gösterir. İlkinde âşık doğrudan doğruya ismini kullanır. Bunun ikinci şekli, âşığın iki ismi varsa ikincisini kullanmasıdır. Üçüncü şekli de isme mensubiyet eki (î)'nin getirilmesiyle alınan mahaslardır.

Kimi âşıklar mahlas olarak isminin başına bir sıfat getirerek, şiirlerinde bu şekilde tapşıırırlar. Sözüünü ettiğimiz sıfatların özellikleri çeşitlidir. Bunlar; *biçare*, *dertli*, *garip*, *sefil*, *şeyh* şeklinde âşığın kendisini alçak gönüllü göstermek için seçtiği sözlerdir. Bunun yanında bir inanca dayalı *derviş*, *kul*, *pir* nev'inden sözler isme eklendiği gibi, âşığın özelliğini (*genç*, *ikiz*) ve mesleğini (*müezzın*) yansıtan sözlerden de istifade edildiği olur.

İsimlerini mahlas olarak kullanan âşıkların başvurdıkları usullerden biri de isminin sonuna çeşitli sözler getirmeleridir. Bunda, çeşitli sebepler rol oynar. Söz gelişi, Ali Açık'a herkes "*Ali Dayı*" dediği için Ali Dayı; Kadir Kartal da

“Kadir Baba”yı mahlas almışlardır. Azime Tinni’nin *Azime Bacı*, asıl adı Ali olan Kul Sabri’nin *Sabri Baba*’yı mahlas alması da aynı sebebe dayanır.

Cumhuriyet dönemi âşıklarının bazıları hem ismini hem de soy ismini binlikte mahlas olarak kullanmıştır, yahut da mahlas olarak sadece soyadını seçmiştir.

Âşıkların pek çoğu şiirlerinde, asıl isimlerin dışında çeşitli vesilelerle aldıkları mahlasları kullanırlar. Sivas yöresinde isim dışında mahlas kullanma; birisi tarafından verilmesi veya âşığın kendisi tarafından alınması suretiyle iki şekilde gerçekleşir. Bu bağlamda çok ilginç bir örnek vardır ki onu belirtmeden geçemeyeceğim. Kangal’ın Sekiliyurt köyünden olan *Emsalî* doğduğunda, babası Osman, kundağı, o sırada evlerinde misafir olan Âşık Ruhsatî’nin kucağına bırakır, adını koymasını ister. Ruhsatî’de kulağına ezan okur, ona kendi adını kor; “*Adı adım, kendisi de emsalim olsun.*” der. Çocuk on beş yaşına geldiğinde bir güzelin elinden bade içer, âşık olur. Şiirlerinde de Emsalî mahlasını kullanır. İbrahim Aslanoğlu’na göre, Emsalî, kundakta iken mahlası verilmiş tek âşıktır.

Sivas’ta yaygın olan mahlas alma geleneğine, -istisnai de olsa-bazı âşıkların uymadığı olmuştur. Buna sebep olarak âşıklığı meslek kabul etmedikleri, nadiren şiir yazdıkları ve kendilerini toplumdan saklamaları gösterilebilir. Tapşırmadan şiir söyleyen halk şairlerinden bazıları şunlardır: *Ayşe Berk*, *Ayşe Öksüz*, *Kaya Yalçmer*... Üç âşığın da kadın olması dikkat çekicidir.

SONUÇ

Bu çalışmamız, bizleri, Âşık Edebiyatı sahasında yeni ve orijinal sonuçlara götürmüş, bunun yanında, yanlış bilinen veya eksik olan bilgilerin düzelmesini ve tamamlanmasını sağlamıştır. Bunların başlıcasını şöyle izah edebiliriz:

1. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar yabancı kültürlerle pek teması olmayan Sivas’ta, folklorik öğeler, otantik özellikleriyle muhafaza edilmiş; teknolojinin giderek bütün yurt sathında meydana getirdiği değişiklik, Sivas’ta da kendini göstermiş, böylece, halkın kültüründe köklü değişmelere yol açmıştır. Bu, bilhassa iş aramak gayesiyle gurbete çıkanlarda daha hızlı seyretmiş, böylece halkın yaşantısında, beslenmesinde, giyim-kuşamında, geleneklerinde ve el sanatlarında hissedilir şekilde farklılaşma ortaya çıkmıştır.

2. Şimdiki tespitlerimize göre Sivas ve civarında bugüne kadar, ancak tahminlerimize göre 800’den fazla âşık yetiştirmiştir. Âşıkların çoğunluğunu köy ve kasaba âşıkları oluşturmaktadır. Köy ve kasaba âşıkları huzuru, kendi mekânlarında bulmuş, şehre ve gurbete çıkanlar, buraların hızlı yaşayışına ayak uydurmakta zorluk çekmiş, günden güne otantik özelliklerinden biraz daha değer kaybederek yeni bir kalıp içine girmişlerdir.

3. Kişilerin âşıklığa yönelmesinde irsiyet, şairlik istidadı ve çevre doğrudan ilgili olan faktörlerdir. Sivas yöresinde de âşıklığa başlama ile bu faktörler arasında sıkı bir bağın olması, âşık sayısının fazlalığında rol oynamıştır.

4. Sivas, Âşık Edebiyatının yaygın olarak yaşatıldığı bir ildir. Gerek âşık sayısı, gerekse geleneğin sürdürülmesi bakımından Türkiye’de önde gelen iller arasındadır. Âşıkların çokluğu birtakım faktörlere bağlıdır. Bunlar; çıraklık, usta malı şiirlerin fazla söylenmesi, çevredeki âşıkların etkili olması; halk hikâyelerinin yaygın olarak okunması, anlatılması, dinlenmesi; sazlı-sözlü ortamın mevcudiyeti, rüyanın rolü, manevî etki, dert, sevda, ruhi depresyon ve millî duyguların galebe çalmasıdır.

5. Usta âşığın yanına çırak alıp onu âşıklığa hazırlaması, Sivas’ta hâlâ yaşatılan gelenektir. O derece ki, Sivas’ta Ruhsatî Kolu olarak bilinen ve hiç de azımsanmayacak sayıda âşığın içinde olduğu bir kol dahi vücut bulmuştur.

Bütün bu bilgilerin ışığı altında sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki; XVI. yüzyıldan günümüze kadar geçen dört yüz yıllık bir zaman dilimi içerisinde, bağrından nice âşık çıkartan Sivas, Âşık Edebiyatının hâlâ canlı olarak yaşatıldığı yörelerden biridir.